

Кобзарська сага Апостолівського краю

Від колискової до лебединої. Пісні Апостолівщини в записах бандуриста Віктора Кириленка / упорядк., вст. ст., прим. М. О. Долгова; пер. слово К. П. Фролової. – Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. – 312 с.

Є в українського народу музичний інструмент, еквівалентів якому немає в усьому світі. Саме в бандурі втілюється споконвічне прагнення нашого пісенного етносу до волі, естетизації буття й образного мислення, до пошуку константи національної ідентичності. У час глобалізаційних змін у соціокультурному просторі України, не завжди корисних для формування витоків духовних, дослідження подібних автентичних островів національної образної свідомості є завданням потрібним, вдячним і непротим з огляду на шляхетну сутність кобзарської культури.

У вивченні кобзарського мистецтва достеменно козацького краю – Придніпров'я (Січеславщини) – помітний слід свого часу залишили видатні фольклористи І. Манжура та Я. Новицький. Варто зазначити, що після смерті академіка Д. Яворницького у другій половині ХХ ст. систематичним науковим зосередженням на кобзарському мистецтві на Дніпропетровщині практично ніхто не займався. Лише на початку 90-х на хвилі національного відродження у Дніпропетровському державному університеті було створено науково-дослідну лабораторію фольклору та народних говорів Придніпров'я за ініціативи професора К. Фролової. Протягом 25-річної наукової діяльності сегмент кобзарства Дніпропетровщини став колом постійного наукового інтересу Миколи Олексійовича Долгова, який у 1998 р. успішно захистив кандидатську дисертацію “Кобзарство Придніпров'я другої половини ХХ ст.: традиції та видозміни” та присвятив цій темі численні наукові дослідження, популярні статті, есе. Помітним творчим здобутком автора став навчальний посібник “Світанкові струни Надпорожжя” (Дніпропетровськ: ДДУ, 1995), в якому містяться творчі біографії, та, що особливо є цінним, реставровані нотні тексти відомих кобзарів і бандуристів: В. Куриленка, М. Сарми-Соколовського, В. Сидоренка, М. Топчія, М. Рудаса, М. Лобка.

Квінтесенцією багаторічної копіїткої праці М. Долгова – відомого дослідника регіонального кобзарства Придніпров'я, людини, надзвичайно захопленої цією справою, по-науковому ретельною, – став вихід у світ витонченого в художньому оформленні знаних майстрів петриківського розпису Андрія та Марії Пікушів подарункового видання “Від колискової до лебединої. Пісні Апостолівщини в записах бандуриста Віктора Кириленка”. Це видання на якісному крейдяному папері можна назвати сучасним досягненням поліграфічної культури. Надзвичайно ошатно оформлену книгу обсягом 22,4 др. арк. було видано за фінансової підтримки добродійки Лідії Шасенко (США). Макет і художньо-технічне редагування видання здійснив художник Костянтин Ткаченко.

Та головне у цьому ґрунтовному збірнику регіонального фольклору Апостолівського району Дніпропетровської області – багатий тематичний зміст, добірка жанрової палітри пісень, які існували в кобзарському доробку Віктора Кириленка (1930–1997). Це засвідчено в нотатках від упорядника: “Саме з метою збереження фольклорної пам’яті для наступних поколінь і постала збірка народних пісень, записаних в одному районі – Апостолівському, однією людиною – бандуристом Віктором Кириленком”.

Прикметно, що Апостолівщина, де народився сам бандурист, свідомий українець, завжди була козацькою землею, на якій жив і упокоївся в селі Грушівка останній кошовий отаман війська Запорізького Іван Сірко. Із цього краю був відомий поет Михайло Пронченко, який загинув у роки Другої світової війни.

Територія Апостолівщини й сьогодні насичена потужною фольклорною пам’яттю, яка має відголосок у топонімічних назвах козацьких часів: Запорозьке, Вільне, Нова Січ. Багата історія цього краю породила інваріанти народних пісень, які майстерно зафіксував у своїх записах Віктор Кириленко. Заслуговує на особливу увагу добірка козацьких пісень, органічних для побутування саме на цій території, яка містить 24 зразки з нотами. До речі, майстерну музичну редакцію цього збірника здійснила член Національної спілки композиторів України Валентина Фалькова.

Багатство національних образних смислів, вільнолюбну ментальну сутність українства відображає, наприклад, записана у двох (абсолютно різних) варіантах “Пісня про Нечая”, в якій у персоніфікованих і гіперболізованих образах засвідчено постать сміливого козака:

Не за великий час та за малую годину
 Покотилась та Нечаєва голівонька в долину.
 Ой збіглися та козаченьки, стали сумувати:
 – Ой де б нам та Нечаєве тіло добре поховати... (с. 29).

Героями багатьох козацьких пісень Придніпров’я є Максим Залізняк та Байда, Морозенко та Супрун. Особливе місце серед них посідає твір “Про Саву Чалого”, який за жанровою приналежністю є баладою. Цікаво, що в Апостолівському районі на Дніпропетровщині В. Кириленко у цьому зразку зафіксував динамічні ритмо-мелодичні зміни, варіативність музичного розміру (2/4, 3/4, 4/4), цікаві мовно-стилістичні особливості.

Цінними серед пісень різних тематичних груп у збірнику “Від колискової до лебединої” є рідкісні: чумацькі (6 зразків), рекрутські (12), заробітчанські та бурлацькі (5). Усі вони переконливо засвідчують відображення соціально-майнових станів українства того часу. Так, наприклад, відома пісня “Ой горе тій чайці”, яка була улюбленою піснею Д. Яворницького, записана у двох варіантах (словесному та мелодичному).

Важливий композиційний сегмент збірника складають соціально-побутові та родинні пісні, представлені у 45 зразках і вдало об’єднані в тематичні групи: станова нерівність, невірна дружина, лихий чоловік, свекор і свекруха тощо. Прикметно, що тяглість фольклорної традиції Апостолівського краю підкреслюють 3 варіанти пісень (словесні та мелодичні) “Ой казали мені добрі люди”, “Ой сама я, сама” (2 варіанти).

Велику фольклористичну цінність становлять дві весільні обрядодії, які зафіксував В. Кириленко: у с. Мар’янське (1992 р.) та при одруженні дівчини-сироти у с. Новосеменівка (1968 р.) із докладним описом весільного сценарію та музичних партій кожної дійової особи величної народної драми.

У цьому вишуканому за естетичними канонами виданні поміщено пісні про кохання й зимові обрядодії, жартівливі зразки пісенного фольклору Апостолів-

щини. В окрему підгрупу виділені міщанські пісні, своєрідні міські романси як уособлення моралі певної частини населення. Вони, як зазначає в ґрунтовній передмові М. Долгов, “пересипані мовним суржилом, не мають художньо-естетичної цінності, але яскраво ілюструють те упосліджене становище української мови, в якому її намагалися тримати впродовж віків поборники “единой и неделимой” (с. 13). Таких текстів, які записав В. Кириленко від різних носіїв фольклору, налічуємо чотирнадцять.

Символічно, що в додаток упорядник збірника М. Долгов уніс текст і ноти пісні “Без долі вродився” з репертуару співочої родини Минаків: своєї матері Ніни Василівни та двох тіток – Катерини та Валентини з Самарівки, передмістя Дніпропетровська. Цей вчинок є даниною пам’яті своїм духовним витокам, любові до фольклорних скарбів, які стали предметом професійного зацікавлення автора.

Серйозність наукового обов’язку дослідника фольклору засвідчують “Примітки” із паспортизацією фольклорного матеріалу, який зібрав В. Кириленко, “Показчик пісенних творів”. Вступне слово упорядника перекладено англійською мовою (Тетяна Тибайкіна), що дає можливість презентувати це розкішне видання регіонального фольклору Придніпров’я за кордоном. Воно додає солідності авторському слову, виводить його на терени міжкультурної комунікації. Це дуже потрібно сьогодні Україні, яка буде майбутнє, дбаючи про збереження фольклорної пам’яті народу.

Валентина ГАЛАЦЬКА